

A romániai migránsok politikai és választási preferenciái a 2000–2016-os időszakban*

Bevezetés

A 2014-es romániai elnökválasztás első fordulójának eredménye alapján Victor Ponta, a hivatalban levő miniszterelnök, egyben a Szociáldemokrata Párt elnökének a kényelmes győzelmére lehetett számítani. Az első forduló után Ponta 10%-kal vezetett a Keresztény Liberális Szövetség német nemzetiségű jelöltjével, Klaus Iohannisszal szemben. A második fordulót megelőző kampányt meghatározták a számtalan tévécsatornán közvetített riportok, amelyek arról számoltak be, hogy a külföldön dolgozó romániaiak nem tudták leadni szavazataikat az első fordulóban. Klaus Iohannis a szavazatok 54%-ával meglepetésszerűen megnyerte a választások második fordulóját. A Facebook-on masszívan mozgósított romániai migránsok sorban álltak Románia különböző külképviseleteinél és nagykövetségein, és ad hoc tüntetéseket szerveztek a szavazóhelyek előtt, ha nem tudták leadni a szavazatukat. A második fordulóban nyíltan Iohannist támogatták, és hevesen tiltakoztak az ellen, ahogyan a román kormány kezelte a külföldön élők szavazási procedúráját a választás első körében. Az, hogy a migránsok politikai magatartásának Romániában jelentős hatása lehetett, nem egyedülálló jelenség. Nigériában Jonathan elnök 2015 óta fontolgatja a diaszpóra szavazati jogának megadását,¹ de csak miután a nigériai diaszpóra aláírásgyűjtésbe fogott és tüntetéseket kezdeményezett a szavazati jog megadása érdekében. Skóciában a 2014-es népszavazás alkalmával 800 000, Angliában élő skót fejezte ki elégedetlenségét, mert nem kapnak lehető-

* A tanulmány megírását a CNCS Románia támogatta, projekt azonosító: PN-II-ID-PCE-2011-3-0578 Általános Alap, Kulturális Diverzitás és Intézmények.

Forrás: Toma Burean: Policy and Voting Preferences of Romanian Migrants 2000–2016. *Political Preferences*, 2018, 19, 5–29.

¹ Adichie, Chimamanda: *The president I want*. 2014. <http://www.thescoopng.com/exclusive-chimamanda-adichie-president-want/> [letöltve 2019. április 4-én].

séget preferenciájuk kifejezésére.² Egyes ritka esetekben a diaszpóra döntő hatást gyakorolt a származási ország politikájára. 2006-ban Olaszországban Romano Prodi a külföldön élők szavazatainak köszönhetően nyerte el a szenátusbeli többséget. Az Egyesült Államokban a tengerentúli szolgálatot teljesítő hadsereg fontos szerepet játszott a republikánus jelölt, George W. Bush támogattságában, míg ugyanakkor a civilek körében a választások megszervezése hiányosnak bizonyult.³

Az elemzőket régóta foglalkoztatja, hogy a bevándorlók mikor és miért gyakorolhatnak hatást a választási politikákra, ez pedig arra bírta egyes kutatókat, hogy megvizsgálják, hogyan alakítja az emigráció a származási ország politikai életét. Ez a hiányosság nyugtalanító, mivel a mind nagyobb számú migráns népesség esetenként döntő szerepet játszik a származási ország választási versenyében. Ahhoz, hogy megértsük az emigránsok hazai politikára gyakorolt hatását, és főként, hogy eldönthessük, hogy körülhatárolt választási blokkról van-e szó az ő esetükben, a kutatóknak meg kell vizsgálniuk bizonyos kérdéseket. Ezek közé tartozik a migráns és nem migráns politikai részvétel összevetése; annak vizsgálata, hogy a kivándorlók másképp szavaznak-e, mint a nem elvándorló állampolgárok; a szavazás intézményi megszorításai; az emigránsok választási részvételét meghatározó tényezők vizsgálata; és annak vizsgálata, hogy az emigránsok szavazási preferenciáit más kérdések befolyásolják-e, mint azokat, akik nem hagyták el az országot. El kell ismernünk, hogy a kutatás mindezen sokféle ágazó irányainak követésében az elégtelen adatforrás kihívásaival szembesülünk. A jelen tanulmány ezt a hiányt igyekszik részben pótolni azzal, hogy megvizsgálja a jelenleg elvándorlási hullámot megtapasztaló legfontosabb európai országok egyike, Románia migráns népességének a politikai magatartását. Első lépésként azt vizsgálom meg, hogy az emigránsok politikai részvétele és politikai preferenciái különböznek-e a nem migráns népességétől. A választási eredmények középpontba állításával a pártpreferenciákat mérem fel, a választási tanácsadói alkalmazásból nyert adatokkal pedig olyan kulcsfontosságú kérdésekkel szembeni állásfoglalásokat vizsgálok, mint a jóléti állam és a kisebbségi jogok. Második lépésként a romániaiak választási döntését meghatározó tényezőket tárom fel, továbbá azt, hogy a külföldi emigrációs tapasztalatnak van-e hatása a választási döntésre.

2 Mycock, Andrew: "Invisible and Inaudible?" England's Scottish Diaspora and the Politics of the Union. In: D. Sim – M. S. Leith (eds.), *The Modern Scottish Diaspora: Contemporary Debates and Perspectives*. Edinburgh University Press, Edinburgh, 2014, 99–117.

3 Christie, Alix: Suppressing the Overseas Vote. *The Guardian*. 2004. <http://www.theguardian.com/world/2004/oct/25/uselections2004.usa2> [letöltve 2019. április 10-én].

Mindezek a kérdések fontosak minden államban, amelyben az elvándorlás számottevő jelenség, a vizsgálat gyakorlati és elméleti okokból azonban Romániára összpontosít. Először is az emigránsok politikai beállítódása és annak a származási országra gyakorolt hatása mindinkább szembevetendő téma Európában, és ez feltehetően a jövőben is így lesz. Másodsorban az elvándorlóknak a származási országok politikájára gyakorolt hatásával foglalkozó legtöbb tanulmány az Egyesült Államokra és Mexikóra összpontosít. Végül a romániai migránsok fontos politikai szereplővé váltak Romániában. A 2009-es és 2014-es elnökválasztások során a választási eredményekre gyakorolt hatásuk miatt Adrian Năstase miniszterelnök megfontolás tárgyává tette, hogy megilletik-e az emigránsokat a hátrahagyott ország állampolgárainak járó politikai jogok. 2007 (Románia uniós csatlakozása) és 2014 között több mint hárommillió román állampolgár távozott külföldre dolgozni, tanulni vagy családtagokhoz. A kivándorolt romániaiak választói ereje arra bírta a legfőbb romániai politikai pártokat, hogy stratégiákat alakítsanak ki és ígéreteket fogalmazzanak meg az emigráns szavazatok elnyerése érdekében, amely egy teljesen új jelenség volt a romániai politikai életben.

Gyakorlati szinten az emigráns szavazatok eredményeit a Nemzeti Választási Hivatal szolgáltatja a szavazókörzetek szintjén. Másodsorban a „Votul meu” (Az én szavazatom) választási tanácsadói alkalmazás (egy online applikáció, amely összeveti a felhasználók politikai preferenciáit a politikai pártok programjával) a 2014-es elnökválasztás során hozzávetőlegesen 1400, külföldön szavazó felhasználót számlált. Jóllehet ezek az adatok felvetik a reprezentatív jelleg kérdését, mégis kivételes lehetőséget nyújtanak az emigráns preferenciák felmérésére és a nem elvándorolt népesség preferenciáival való összehasonlításra.

A vizsgálat során a kivándorlók politikai részvételét a választási részvételre korlátozom. Az elemzés ugyanakkor kiterjed a piaccal és a kisebbségi jogokkal szembeni attitűdjeikre is.⁴ Ezek a kérdések 1989 óta meghatározták a romániai választási politikát, és a mai napig vitákat váltanak ki. Feltételezésem szerint a romániai migránsok a nem migránsokhoz képest inkább támogatják a szabadpiacot, és nyitottabbak a kisebbségi jogok irányában. A továbbiakban azt fogom kifejteni, hogy ezek a preferenciák hogyan függenek össze a párthű és elnökjelölt támogatással. A regresszió módszerének alkalmazásával tesztelem, hogy a migráció kihat-e a választók politikai döntéseire.

⁴ Kitschelt, Herbert: The Formation of Party Systems in East Central Europe. *Politics and Society*, 1992, 20(1), 7–50.

Röviden ismertetem a tanulmány felépítését. A következő rész a migráns politikai magatartás vonatkozó szakirodalmának a kontextusába helyezi a tanulmányt, ezt az 1989 utáni romániai emigráció rövid történeti áttekintése követi. A továbbiakban adatelemzést végzek, és megvizsgálom az emigránsok politikai részvételét 2004 után, kimutatva egyúttal a politikai preferenciák terén mutatkozó különbségeket a romániai kivándorlók és nem kivándorlók között. Ezt követően elemzem a politikai preferenciáknak és a migrációs tapasztalatnak a politikai magatartásra gyakorolt hatását. A diaszpóra, migráns, transznacionális közösség vagy külföldön élő állampolgárok kifejezéseket fogalmi zavar jellemzi.⁵ A migráció körülményeinek az összetettsége miatt ez a tanulmány nem tér ki az eltérésekre és a jellegzetességekre. A migránsok többségét így lehet jellemezni: „képzetlen elvándorló csoport, amely egy alávetett státuszba kényszerül”.⁶ A migránsok egy további csoportja magasan képzett, vannak közöttük hosszú idő óta kitelepültek, míg mások nemrég vándoroltak ki az országból. A migráció okai szintén változatosak. Vannak, akik egy elnyomó rendszerből menekülnek el; míg mások akkor hagyják el az országot, amikor a rezsim ezt megengedi, mint például a kelet-európaiak esetében. Vannak, akik idealizált képet hordoznak az otthoni közösségükről, míg mások megvetéssel tekintenek vissza. Egyesek úgy tervezik, hogy majd visszatérnek, mások nem biztosak ebben. Mivel a kutatás a politikai részvételt, jogokat, mentalitásokat és viselkedést vizsgálja, nincs gyakorlati haszna, ha megkülönböztetjük a migránsok különböző csoportjait, és leszűkítjük a diaszpóra kifejezés alkalmazását. Nem válik az elemzés kárára, ha a migránsokat együttesen diaszpóráként vagy emigránsokként csoportosítjuk, mivel hivatalosan a származási ország ugyanúgy kezel minden elvándorlót.

A romániai migránsok politikai szerepe

A Romániából való elvándorlás három fontos történeti szakaszban következett be. A kommunizmus alatt a diaszpóra javarészt disszidensekből állt össze. A külföldre utazás szigorú korlátozása miatt a politikailag aktív román diaszpóráközösség olyan emberekből állt, akik illegálisan vándoroltak ki, a kommunista hatóságok toloncolták ki az országból, vagy úgy döntöttek, hogy nem térnek vissza, amint volt alkalmuk kiutazni egy demokratikus országba, kockáztatva ezzel az otthon hagyott családjuk biztonságát.

5 Sheffer, Gabriel: *Diaspora Politics: At Home Abroad*. Cambridge University Press, New York, 2003.

6 Cohen, Robin: *Global Diasporas: An Introduction*. Routledge, New York, 1997.

A romániai disszidens mozgalom erőtlen volt.⁷ A politikai részvételt főként az értelmiségiek Szabad Európa Rádióban sugárzott tiltakozó megszólalásai jelentették. Paul Goma, Mihai Botez és mások közleményeket és nyílt leveleket intéztek Nicolae Ceaușescu kommunista vezetőhöz. Ezeket a leveleket gyakran Romániában élő disszidensek írták. A diaszpóra közbenjárt mind ezeknek a dokumentumoknak a közzétételéhez, amelyek megváltoztatták a Ceaușescuról, mint a nyugat-európai vezetőkkel szemben barátságos, jó kommunistáról alkotott képet. A kommunista rezsim válasza az volt, hogy a román titkosrendőrség révén próbálta elhallgattatni a diaszpórát.

A második szakasz a kommunista rendszer 1989 decemberében bekövetkezett összeomlása után kezdődött, amikor is a szomszédos országokban élő testvéri közösségek fontossága került előtérbe. Az 1991-es román alkotmány elismerte a külföldi román közösségek létét, és szavazóközeteket állított fel a követségeken és konzulátusokon. A kormány a Magyarország, Moldova, Ukrajna és Szerbia területén élő románok etnikai identitásának a megerősítésén fáradozott. A kezdeményezések nagy része a transznacionális közösség létének megerősítését célzó szimbolikus politikákra⁸ irányult.

A rendszerváltást követő években kivándorlási hullámról beszélhetünk. Közel 100 000 romániai állampolgár változtatta meg a lakhelyét egy külföldi lakhelyre. Ugyanakkor Moldovából, a többségében román anyanyelvű lakossággal rendelkező országból egy bevándorlási hullám zajlott le. A kivándorlók többsége német és magyar etnikumhoz tartozó volt. A kommunizmus alatt a nyugat-német kormányképviselők kialakították a német kisebbséghez tartozó személyek emigrációját azzal, hogy pénzt ajánlottak fel a román hatóságoknak minden személyért. Ily módon hozzávetőlegesen 200 000 romániai német hagyta el az országot.⁹ A rendszerváltás után a még Romániában maradt németek többsége is elhagyta az országot. Az állampolgársággal kapcsolatos kérdések Magyarország vonatkozásában bonyolultak voltak. 2004-ben a magyar kormány népszavazást rendezett a Romániában élő hárommillió magyar állampolgársági jogainak megadá-

7 Angi, Daniela: Three instances of Church and anti-communist opposition: Hungary, Poland and Romania. *Journal of Religions and Ideologies*, 2011, 10(28), 21–64.

8 Iordachi, Constantin: Dual Citizenship and Policies Towards Kin Minorities in East-Central Europe. In Kántor Zoltán – Majtényi Balázs – Osamu Ieda – Vizi Balázs – Halász Iván (eds): *The Hungarian Status Law: Nation Building and/or Minority Protection*. Slavic Research Center – Hokkaido University, Sapporo, 2004, 239–269.

9 Forrás: Adevarul.ro hírportál 2010-es cikke: *Regimul lui Nicolae Ceaușescu a încasat circa un miliard de mărci germane din vânzarea etnicilor germani*. Lásd http://adevarul.ro/news/societate/regimul-nicolae-ceausescu-incasat-circa-miliard-marci-germane-vanzarea-etnicilor-germani-1_50ad442b7c42d5a66391e07b/index.html [letöltve 2019. április 10-én].

sáról. A népszavazás az alacsony részvétel miatt érvénytelen volt. Később a magyar kormány jóváhagyta a törvényt a szomszédos államokban élő magyarokról, amely szimbolikus állampolgárságot biztosított. Egy pár évvel később a magyar kormány elfogadta a népszavazáson leszavazott törvényt, amely lehetővé tette a magyar állampolgárság megszerzését bárki számára, aki bizonyítani tudja a magyar származását. A bevándorlók moldovai állampolgárok voltak. A diaszpóra politikai jogainak támogatói sikeresen lobbiztak azért, hogy a Moldovában élő románok megkaphassák a román állampolgárságot. Ezen speciális eljárás révén körülbelül 200 000 moldovai állampolgár kapott román állampolgárságot. Románia uniós csatlakozását követően megnőtt a román állampolgárságot igénylő moldovaiak száma.

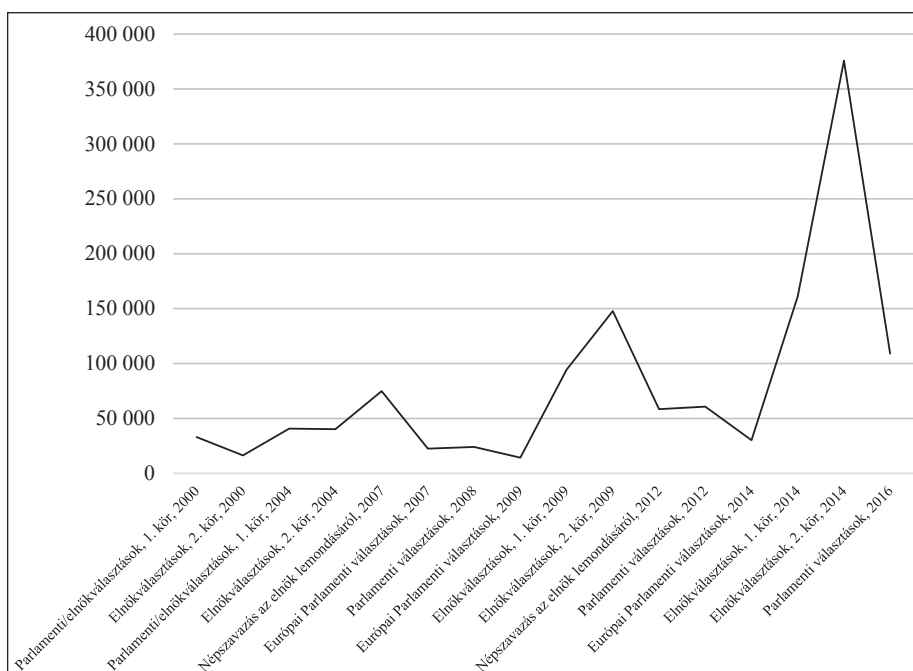
A harmadik szakaszt, az identitásépítés periódusát az európai munkavállalói migrációval kapcsolatos gazdasági aggodalmak váltották fel. Ez a folyamat 2001-ben kezdődött, amikor az Európai Unió vezetői úgy döntöttek, hogy feloldják a román állampolgárokkal szembeni vízumkötelezettséget. Ez a döntés volt az első olyan lépés, amely elősegítette a romániaiaknak az uniós munkaerőpiachoz való hozzáférését. A spanyol kormány tette a leglátványosabb lépéseket annak érdekében, hogy nagyszámú idénymunkást alkalmazzon Romániából; a program sikerességét a spanyol és a román nyelv közötti hasonlóság is elősegítette. 2007-ben, amikor Románia az Európai Unió tagjává vált, a munkavállalási célú migráció felerősödött. 2008-ban a spanyol és az olasz hatóságok szerint 1 millió román állampolgár tartózkodott legálisan ezekben az országokban.¹⁰ A külügyminisztérium felállított egy külföldön élő románokért felelős ügyosztályt, amely velük kapcsolatos politikákat dolgozott ki.¹¹ 2008-ban egy új választási törvény külön parlamenti helyeket létesített a külföldön élő románok számára. Egyes politikai pártok Olaszországban és Spanyolországban folytattak választási kampányt. A 2009-es elnökválasztáskor a diaszpórából érkező szavazatok nagy figyelmet kaptak. A hírekben mindenütt sorban álló románokat lehetett látni. A szavazatleadás azért tartott hosszabb ideig, mert minden szavazónak ki kellett töltenie és alá kellett írnia egy nyilatkozatot, mely szerint nem szavazott és nem fog szavazni egy másik szavazóhelyen is. A szoros választási eredmények miatt a diaszpóra szavazatai sokat nyomtak a latban, tulajdonképpen meghatározták a győztest ezen kiemelkedő jelen-

¹⁰ Forrás: Adevarul.ro hírportál: *Trei milioane de romani la munca in strainatate* [Hárommillió román dolgozik külföldön]. Lásd: <http://www.rombel.com/stiri-romania/2867-3-milioane-de-romani-la-munc-in-strinatate.html> [letöltve 2015. szeptember 20-án].

¹¹ Soros Foundation, Romania: *The Representation of Diaspora and the Vote of Romanians Abroad*. Soros Foundation, Bucharest, 2009.

tőségű választás során. A legtöbb vitát kiváltó szavazókörzet Párizsban volt, ahol 14 óra alatt 3785-ön adták le a szavazatukat, ez pedig a csalás gyanúját váltotta ki. A szavazatok újraszámolása nem módosított a végeredményen. 2009-ben a választási részvétel drámai módon megnőtt (1. ábra).

1. ábra Külföldön élő románok választási részvétele, 2000–2016

Forrás: saját szerkesztés

Ebben a részben a 2014-es elnökválasztáskor a diaszpórát célzó programot és kampányüzeneteket részletezem. Egyes jelöltek népszerűsége a külföldön élő románok körében magyarázható a választási ígéretekkel, amelyeket egyes politikusok a kivándorolt közösségek irányába tettek.

Az elnökválasztás első körét megelőző kampányban a romániai emigránsok politikai jogai nem igazán váltak a kampánytémává. Klaus Iohannis programjában¹² külön részt szánt a diaszpórának. A többi jelölt politikai programja a külföldön élő román közösségekről pusztán egy bekezdést (Victor Ponta és Monica Macovei) vagy egy mondatot (Elena Udrea, Călin Popescu-Tăriceanu, Dan Diaconescu) tartalmazott.

¹² Iohannis, Klaus: *România lucrului bine făcut*. Lásd <http://www.presidency.ro/files/userfiles/Program-presidential.pdf> (26/09/2017).

Iohannis ígéretei között szerepelt az elektronikus szavazat, a postai úton leadott szavazat lehetősége, több konzulátus és román iskolai osztályok létrehozása azokon a helyeken, ahol román közösség él. Egy tanácsadó testület felállítását javasolta, amely a diaszpóra érdekeit támogatná, és a diaszpórával kapcsolatos tevékenységek bátorításáról biztosította a szavazókat civil szervezetek létrehozása révén. A többi jelölthöz hasonlóan a szomszédos országokban élő hagyományos román közösségek védelmét és a külföldön élő románokról alkotott kép jobbítását ígérte.

Monica Macovei a postai úton leadott szavazat bevezetését ígérte minden választáskor és azt, hogy a diaszpóra támogatója lesz. Elena Udrea kijelentette,¹³ hogy védelmezni fogja a külföldön élő románok kulturális identitását. Călin Popescu-Tăriceanu¹⁴ a munkaerő elvándorlás csökkentésének a szükségességére helyezte a hangsúlyt. Victor Ponta programja¹⁵ az agyelszívás leállítására összpontosított egy SMART nevű program támogatása révén, amely a közigazgatásban teremtett volna állásokat a kivándoroltak számára. Ugyanakkor a hagyományos közösségek identitásának a megerősítésére is ígéretet tett.

Dan Diaconescu, a Dan Diaconescu Néppárt elnöke¹⁶ azt ígérte, hogy kötelezővé fogja tenni a szavazást a külföldön élő románok számára; a százpontos programja egyike megemlíti, hogy az elvándorlást meg kell állítani. 2012-ben a párt azért vált ismertté, mert 20 000 eurót ígért minden, hazájába visszatérő román állampolgárnak.

William Brînză volt a diaszpóra első képviselője, aki indult az elnökválasztásokon. A választási szlogenje – „Oszlassuk fel ezt a bandát” – vállaltan kormányellenes üzenet volt. Mindemellett nem tett szert nagy népszerűségre, 0,45%-os eredményt ért el (43 194 szavazat). A diaszpóra által leadott 160 064 szavazat közül 25 466 szavazatot szerzett meg. Később, pénzügyi sikkasztással kapcsolatos vizsgálatokat követően Brînză visszavonult a politikától.

¹³ Udrea, Elena: *România frumoasă*. http://media.hotnews.ro/media_server1/document-2014-10-2-18224682-0-programul-prezidential-romania-frumoasa.pdf (27/09/2017).

¹⁴ Popescu-Tăriceanu, Călin: *Program Prezidențial*. 2014. <https://issuu.com/tariceanu/docs/revistaa5> (26/09/2017).

¹⁵ Ponta, Victor: *Victor Ponta președinte. Marea unire a românilor*. 2014. http://media.hotnews.ro/media_server1/document-2014-09-23-18165932-0-program-prezidential-victor-ponta.pdf (26/09/2017).

¹⁶ Diaconescu, Dan: *100 de măsuri care salvează România*. 2014. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1571637056392524&set=pcb.1571637103059186&type=3&theater> (27/09/2017).

A figyelem a választások első köre idején irányult a diaszpórában élők által leadott szavazatokra. Az elnökválasztások első körében a média a román nagykövetségek és külképviseletek előtt ismét sorban álló románokat mutatott. Sok külföldön élő román nem tudta leadni a szavazatát a magas részvétel miatt. Ez az európai sajtóban is bemutatott tüntetésekhez vezetett az Egyesült Királyságban, Németországban, Ausztriában, Belgiumban és Olaszországban. A diaszpóra képviselői a külügyminisztériumot bírálták a választások rossz megszervezéséért, és több szavazóközteret és szavazófülkét követeltek az elnökválasztások második fordulójára. A külügyminiszter elutasító válasza a diaszpóra követeléseire a lemondásához vezetett. Mégis, annak ellenére, hogy a választások második fordulójára két szavazóközterrel kevesebbrel zajlott, a diaszpóra választási részvétele megkétszereződött. Hét szavazóhelyen is 4000-nél több szavazatot adtak le 14 óra alatt. A legmagasabb részvételt (4626 szavazat) egy londoni szavazóhelyen regisztrálták. A 2009-es választásokhoz hasonlóan a közvélemény-kutató cégek Ponta győzelmét jósolták. A következő napon, amikor a külföldi szavazatokat is megszámlálták, megfordult az eredmény. Iohannis a diaszpóra által leadott szavazatok több mint 89%-át kapta. Ez határozta meg a győztest egy kulcsfontosságú választáson.

A szavazások elégtelen megszervezése és az, hogy a Victor Ponta vezette kormány elutasította a külföldi szavazóközterek számának növelését, azonnali eredményeket hozott. Az emigránsok elsöprő többsége Iohannist támogatta az elnökválasztások második fordulójában.

A következő rész az emigránsok politikai szerepét vizsgáló tanulmányokat tekint át.

Migráns politikai magatartás

A legtöbb migrációs tanulmány a migránsoknak a befogadó országba való integrációjára helyezi a hangsúlyt, és a politikai részvételüket ebből a szemszögből vizsgálja.¹⁷ Ezek a munkák a politikai integrációt azzal hozzák

¹⁷ Audebert, Cédric – Dorai, Mohamed Kamel (eds.), *Migration in a globalized world. Recent issues and new paradigms*. Amsterdam University Press, Amsterdam, 2010; Bauböck, Rainer: *Citizenship and migration – concepts and controversies*. In *Migration and Citizenship: Legal Status, Rights and Political Participation*. Amsterdam University Press, Amsterdam, 2006; Black, Richard – Engbersen, Godfried – Okólski, Marek – Panțiru, Cristina (eds.): *A continent moving West. EU enlargement and Labour Migration from Central and Eastern Europe*. Amsterdam University Press, Amsterdam, 2010; Dancygier, Rafaela – Saunders, Elizabeth N.: *A New Electorate? Comparing Preferences and Partisanship between Immigrants and Natives*. *American Journal of Political Science*, 2006, 50(4), 962–981.; Dijstelbloem, Huub – Meijer, Albert: *Migration and the New Technological Borders of Europe*. Palgrave Macmillan, London,

összefüggésbe, hogy a befogadó ország mennyire megengedő a politikai jogok szavatolásában.¹⁸ A migránsok attitűdjeinek és a származási ország politikai életében való részvételének a vizsgálatában két kulcsfontosságú megközelítés létezik. Az első szerint a politikai jogok szavatolása az emigránsok által a származási ország kormányára gyakorolt nyomás eredménye. A migránsok a kevésbé liberális rendszerekre¹⁹ az adományozó szervezeteknél végzett lobbizás²⁰ révén gyakorolnak nyomást vagy azzal, hogy demokráciát és emberi jogokat követelnek, amint az a volt kelet-európai kommunista rezsimiek diaszpórája esetében történt.²¹ A politikai rendszerből való távozás felajánlásával a diktátorok azt remélték, hogy ily módon csökkenthetik a liberalizációt támogatók számát. Ezzel szemben a migránsok kívülről váltak a demokratizálódás alakítóivá. Az elnyomó rendszerek megkísérelték a szavazási lehetőségeket csökkenteni, mint például Zimbabweben, ahol csak a külföldön tartózkodó katonák és külképviseleteken dolgozó hivatalnokok szavazhattak.²² Ugandában, Ghánában és Zimbabweben csökkentették a diaszpóra szavazati jogait.²³ A második megközelítés szerint a migránsok politikai részvételét az állampolgárságról folytatott vita alakítja.²⁴ A diaszpóra szavazati joga felveti a kérdést, hogy hogyan lehet

2011; Wallace, Claire Denise – Stola, Dariusz: *Patterns of Migration in Central Europe*. Palgrave Macmillan, London, 2001.

- ¹⁸ Martiniello, Marco: Political participation, mobilization and representation of immigrants and their offspring in Europe. In Bauböck: *Migration and Citizenship*. Id. kiad. 83–105.
- ¹⁹ Østergaard-Nielsen, Eva: Political liberalization and contestation of transnational relations between Morocco and Moroccan migrants in Spain. In P. Mandaville – T. Lyon (eds): *Politics from afar: Transnational Diasporas and networks*. Columbia University Press, Hurst, 2012, 69–87.; Koinova, Maria: *Diaspora and democratization in the post-communist world*. *Communist and Post-communist studies*, 2009, 42(1), 41–64.
- ²⁰ Koinova: i. m.
- ²¹ Falk, Richard: Reimagining the Governance of Globalization, 2003. http://www.old-site.transnational.org/SAJT/forum/meet/2003/Falk_GlobalizationImagine.html [letöltve 2019. november 1-én].
- ²² Magaisa, Alex: The Plight of Zimbabwe's Disenfranchised Voters. *The Standard*. June 7, 2008. <http://www.thestandard.co.zw/opinion/18262-the-plight-of-zimbabwes-disenfranchised-voters.html> [letöltve 2015. augusztus 20-án].
- ²³ Boateng, Kofi A.: The Diaspora Voting Committee? Where We Stand. *GhanaWeb*. 2005, August 7. <http://ghanaweb.net/GhanaHomePage/diaspora/artikel.php?ID=87397> [letöltve 2010. augusztus 18-án].
- ²⁴ Bauböck: Citizenship and migration. Id. kiad.; Shevel, Oxana: The Post-Communist Diaspora Laws. Beyond the “Good Civic versus Bad Ethnic Nationalism” Dichotomy. *East European Politics and Societies*, 2014, 24(1), 159–87.; Ziemer, Ulrike – Roberts,

meghatározni a mind mobilisabbá váló politikai közösséget. Egyrészt a szavazati jogok kiterjesztése az országból kitelepültekre valamely nemzet minden polgárának és társadalmi csoportjának a teljes körű politikai inklúzióját célzó politikai integráció fő eleme. Másrészt a kitelepültekre renegátokként tekintenek, akiknek nem kellene megengedni, hogy beleszóljanak a kormányalakításba, mivel nem ugyanolyan mértékben érintik őket az adott kormány által hozott döntések, törvények és jogszabályok, mint az anyaországban élő állampolgárokat. Ha a „nincs adózás képviselő nélkül” elvét követjük, akkor nem kellene politikai jogokat biztosítani a migránsoknak, akik nem fizetnek adót az anyaországukban. Mindkét esetben a diaszpóra gyakran egy marginalizált kategória, mind a származási ország szempontjából, amely a politikai közösségen kívüliként látja, mind a befogadó ország szempontjából, amely idegen, ideiglenes és akár másodrangú népességként kezeli. Az átmeneti időszakot megelőző államok nagyobb valószínűséggel adnak választójogot korábban kizárt, marginálisnak vagy a nemzetpolitika ellenségeinek tekintett csoportoknak.²⁵ Számottevő példát találunk olyan országokra, amelyek az autoriter rezsimről való áttérés során kiterjesztették az állampolgári jogokat a migránsokra.²⁶ A migránsok által a származási országukban gyakorolt politikai befolyás különösen fontos a Közép- és Kelet-Európából Nyugat-Európába tartó migrációs hullám tükrében. A keletről nyugatra irányuló migráció folyékonynak²⁷ tekinthető, amely során az ideiglenes migránsok periodikusan hazatérnek, majd újra távoznak, és jellemzően az a határozott céljuk, hogy a származási országukban telepedjenek le. Azonban ezek a megközelítések nem igazán vizsgálják az emigránsoknak a származási országukban zajló demokratikus politikai folyamathoz való viszonyulása hatását. Az előbbi megközelítés az autoriter rendszerek liberalizációját szorgalmazó nyomást hangsúlyozza, és kevésbé foglalkozik a demokrácia konszolidációjával. Az utóbbi az állampolgári jogok származási és befogadó országban való érvényesüléséről szóló normatív vitákra összpontosít, és nem ezen jogok érvényesülésével és a migránsok magatartására való hatásával.²⁸

Sean P. (eds): *East European Diasporas, Migration and Cosmopolitanism*. Routledge, New York, 2013.

²⁵ Østergaard-Nielsen: i. m. 72.

²⁶ *Voting from Abroad: The International IDEA Handbook*. 2007. Lásd <https://www.idea.int/publications/catalogue/voting-abroad-international-idea-handbook?lang=en>. [letöltve 2019. április 10-én].

²⁷ Snel, Erik – Engbersen, Godfried – Leerkes, Arjen: Transnational Involvement and Social Integration. *Global Networks*, 2006, 6(3), 285–308.

²⁸ Bauböck: Citizenship and migration. Id. kiad.

A diaszpóra politikai részvétele a származási országban növekvő fontosságra szert tevő jelenség.²⁹ A kutatások azt igazolják, hogy a szavazati jog biztosítása a diaszpóra számára felgyorsítja a liberális elvek elterjedését a szomszédos országokban.³⁰ Mexikóban a migránsok a demokratikus folyamatokat a külföldön folytatott lobbival, a külföldön leadott szavazatokkal tartják fenn és azzal, hogy visszatértükkor másokat is arra bírják rá, hogy kapcsolódjanak be a politikába.³¹ A kelet-európai országokban a migránsok az uniós intézményeket támogató politikai nézeteket vallanak, és a politikai hatékonyság tudatának megerősítését hozzák magukkal.³²

A szavazás a politikai részvétel egyik legnépszerűbb formája,³³ és a demokrácia minőségének a mutatója.³⁴ A választási részvétel növelése fontos célkitűzéssé vált Európában, főként a hazai,³⁵ és még inkább az európai választásokon való csökkenő választási részvétel miatt. A választási részvétel fokozására az egyik módszer a szavazás megkönnyítése a kizárt vagy marginalizált csoportok számára. A szavazásra jogosult életkor lecsökkentése³⁶ növelte a választási részvételt. Szavazati jog biztosítása a migránsok számára a választási részvétel növelésének és az állam demokráciaminősége növelésének az egyik módszere lehet.

-
- ²⁹ Bauböck: Citizenship and migration. Id. kiad.; Martiniello: i. m.; Burean, Toma: Political Participation by the Romanian Diaspora. In R. King – P. Sum (eds): *Romania under Basescu*. Lexington Books, Latham, 2011; Østergaard-Nielsen, Eva – Ciornei, Irina: *Political parties and transnational campaigns towards emigrants*. AZ IPSA kongresszuson bemutatott tanulmány. Madrid, 2012. július 8–12.
- ³⁰ Turcu, Anca – Urbatsch, Robert: Diffusion of Diaspora Enfranchisement Norms. A Multinational Study. *Comparative Political Studies*, 2015, 48(4), 407–37.
- ³¹ Pérez-Armendáriz, Clarisa – Crow, David: Do Migrants Remit Democracy? International Migration, Political Beliefs, and Behavior in Mexico. *Comparative Political Studies*, 2010, 43(1), 119–48.
- ³² Careja, Romana – Emmenegger, Patrick: Making Democratic Citizens: The Effects of Migration Experience on Political Attitudes in Central and Eastern Europe. *Comparative Political Studies*, 2012, 45(7), 875–902.
- ³³ Blais, André: *To vote or not to vote*. University of Pittsburgh Press, Pittsburgh, 2000.
- ³⁴ Fieldhouse, Edward – Trammer, Mark – Russell, Andrew: Something about young people or something about elections? Electoral participation of young people in Europe: evidence from a multilevel analysis of the European Social Survey. *European Journal of Political Research*, 2017, 46(8), 797–822.
- ³⁵ Rubenson, Daniel – Blais, André – Fournier, Patrick – Gidengil, Elisabeth – Nevitte, Neil: Does low turnout matter? Evidence from the 2000 Canadian federal election. *Electoral Studies*, 2007, 26(3), 589–97.
- ³⁶ Wagner, Markus – Johann, David – Kritzinger, Sylvia: Voting at 16: Turnout and the quality of vote choice. *Electoral Studies*, 2012, 31(2), 372–83.

Az emigráció egyéni választási folyamat eredménye, amely rendszerintű különbségeket eredményez az emigrált és a nem migráns lakosság között.

A migránsok jelenléte megváltoztathat bizonyos attitűdöket a befogadó és a származási országokban,³⁷ főként, amikor a migránsok társadalmi és gazdasági státusza drámai módon megváltozik.³⁸ Feltételezhető, hogy a gazdasági érdekek meghatározzák majd az olyan jelöltek iránti preferenciát, akik nem annyira az újraelosztást, mint a magán gazdasági kezdeményezések fokozását ösztönzik. Kevés tanulmány vizsgálja, hogy a migránsok átvesznek-e demokratikus viselkedési mintákat, és a demokratizálódás elősegítőivé válnak-e a származási országukban. Az Egyesült Államokban élő mexikóiak külföldről támogatják a demokratikus folyamatokat azzal, hogy szavaznak, és ily módon nyomást gyakorolnak az anyaország hatóságaira, hogy vezessenek be reformokat. Careja és Emmenegger azt állapították meg,³⁹ hogy gazdaságilag sikeres, hazájukba visszatért kelet-európai migránsok a politikai hatékonyság magasabb fokú tudatával rendelkeznek, elégedettebbek a demokráciával, és jobban támogatják az Európai Uniót.

A politikai beállítódást befolyásolják a társadalmi és demográfiai jellemzők⁴⁰ és az intézményes háttér.⁴¹ Az emigráció kiváltó oka egy olyan tényező, amely jelentős mértékben meghatározza a szavazati jog megadását is. A háború sújtotta országokból menekülő emberek, a politikai menedékjogot kérők rendszerint jobban pártolják a demokráciát. Ugyanakkor az etnikai emigránsok feltehetően ellenségesebben viszonyulnak a származási országuk politikai rendszeréhez.⁴²

Egy konszolidálódott demokráciában megélt emigrációs tapasztalat növeli a demokráciával való elégedettséget,⁴³ noha az ideiglenesen kíván-

³⁷ De Haas, Hein: International migration, remittances and development: Myths and Facts. *Third World Quarterly*, 2005, 26(8), 1243–58.

³⁸ Van Meeteren, Masja – Engbersen, Godfried – van San, Marion: Striving for a better position: Aspirations and the role of cultural, economic, and social capital for irregular migrants in Belgium. *International Migration Review*, 2009, 43(4), 881–907.

³⁹ Careja–Emmenegger: i.m.

⁴⁰ Almond, Gabriel – Verba, Sydney: *The civic culture revisited*. Sage, London, 1989.

⁴¹ Anderson, Christopher J. – Tverdova, Yulija: Winners, losers and attitudes about government in contemporary democracies. *International Political Science Review*, 2001, 22(4), 321–38.

⁴² Koinova: i.m.

⁴³ Careja–Emmenegger: i. m.; Pérez-Armendáriz–Crow: i. m.; Camp, Roderic Ai: Learning democracy in Mexico and the United States. *Mexican Studies/Estudios Mexicanos*, 2003, 19(1), 3–27.

doroltak egy részének minimális kapcsolata van a befogadó országgal, ehelyett a nemzetársai nyújtotta társadalmi tőkére támaszkodik. Ugyanakkor a gazdasági sikerességnek pozitív hatása lehet a befogadó ország rendszerével, a politikai részvétellel és politikai érdekekkel⁴⁴ kapcsolatos attitűdökre, amely átgyűrűzhet a származási ország rendszeréről való vélekedés módjára is. Következésképpen a migránsok értékrendje liberálisabb, mint a nem migránsoké. Azt feltételezem, hogy az emigránsok gazdasággal és kisebbségi jogokkal kapcsolatos preferenciái liberálisabbak (1. hipotézis). Ez a mentalitás azon pártok támogatásában nyilvánul meg, amelyek radikális reformokat ígérnek, amelyek új, a régi politikai pártoktól független politikai szerveződések és elnökjelöltek (2. hipotézis). Végül azt állítom, hogy a migrációs tapasztalat hatására a választói preferenciák a jobbközépen elhelyezhető jelölteknek kedveznek (3. hipotézis). A hipotézisek ellenőrzéséhez felhasználok szociodemográfiai adatokat (képzettség, kor, nem), múltbeli választói részvétellel és politikai érdeklődéssel kapcsolatos adatokat.

Metodológia

A jelen esettanulmány a romániai emigránsok politikai részvételét és választói magatartását vizsgálja. Esettanulmányként a relevanciája abban rejlik, hogy egy olyan jelenséget vizsgál, amely eltér a szavazói viselkedés és politikai részvétel klasszikus elemzéseitől, és hatással lehet az összehasonlítható tanulmányokra. A tanulmány jelentősége abban rejlik, hogy a politikai támogatást meghatározó klasszikus tényezők mellett tekintetbe veszi a migrációs tapasztalatot is. Ez a tényező a romániai kontextusban különösen fontosnak tűnik. A tanulmány azt vizsgálja meg, hogy mi készíti a romániai migránsokat a jobbközép, liberális politikai meggyőződések felvállalására. Általánosabb értelemben próbálja megérteni az emigránsoknak a származási ország politikai életében játszott szerepét azzal, hogy egy olyan esetet ír le, amelyben az emigránsok részvétele kihatott arra, hogy végül ki foglalhatta el az elnöki széket. A 2014-es elnökválasztás példája szerencsés választás. 2009-hez hasonlóan a román diaszpóra által a jobbközép Nemzeti Liberális Párt jelöltjének nyújtott támogatás megdöbbentő eredményt hozott, ugyanis Klaus Iohannis 10%-ot hozott be az első körben mért elmaradásához képest, és végül megnyerte az elnökválasztást. A szavazattöbbslet közel 5%-a emigránsok szavazataiból állt. Az országos szintű választási

⁴⁴ Mishler, William – Rose, Richard: What are the origins of political trust? Testing institutional and cultural theories in post-communist societies. *Comparative Political Studies*, 2001, 34(1), 30–62.; Williams, Allan M. – Baláz, Vladimir: What human capital, which migrants? Returned skilled migration to Slovakia from the UK. *International Migration Review*, 2006, 39(2), 439–68.

eredményeket használom fel a külföldön élő romániaiak választási részvételének felméréséhez és szavazási preferenciáik vizsgálatához. A szavazói alkalmazásból nyert adatok révén elemzem a különböző kérdésekkel kapcsolatos hozzáállásukat.

A romániai Votulmeu.com alkalmazás különböző problémákra vonatkozó harminc kérdést és pár szociodemográfiai adatot tartalmaz. A legfontosabb kérdések kiválasztása a Mokken-skála segítségével történt, ami nyolc olyan kérdéskör kiválasztását eredményezte, amely egy gazdasági és egy jogok kiterjesztésével kapcsolatos dimenziót alkot. Az elemzést Vasilis Manavopoulos végezte el. Az, hogy a felhasználó bal vagy jobb oldalra helyezi magát, a gazdasági liberalizmus szintjét érzékelteti. A GAL/TAN a felhasználóknak a jogok kiterjesztésével szembeni nyitottságát teszteli. Ezeket indikátorváltozókká alakítottuk, amelyek a liberális gazdasági mentalitást és a jogok kiterjesztésének liberális felfogását mérik. A jelöltkiválasztási változó azt méri, hogy egy jelöltet az általa vallott gondolatok miatt preferálnak-e, ez szintén egy kétértékű változó. A különböző kérdésekkel szembeni preferenciát az adott kérdés melletti állásfoglalást mérő kétértékű változókká alakítottuk. A 4. táblázat a relevánsként azonosított nyolc kérdéskört tartalmazza. A szociodemográfiai adatok a születési évvel mért életkorra, nemre és képzettségre vonatkoznak. A képzettségi változó kiválasztja az egyetemi végzettséggel rendelkezőket a többi állampolgártól. Binomiális logisztikus regressziót alkalmaztam, mivel a függő változó nominális, a független változók kétértékű változók, és egy változó folyamatos (életkor). Bevezettem az életkor változó logaritmusát, és mivel nem volt megállapítható szignifikáns hatás, az életkort bevettem a modellbe. Az alkalmazott becslések b logisztikus együtthatók, amelyek a változók közötti összefüggéseket mérik. Három típusú prediktor változót használok: szociodemográfiai változók (életkor, nem, képzettség), politikai változók (múltbeli választási részvétel, politikai érdeklődés) és kérdések (a jelölt melletti döntés oka, GAL/TAN, bal–jobb, magánegészségügyi ellátás támogatása, közszféra csökkentése, piaccgazdaság, melegjogok, marihuánafogyasztás, abortusz, vallásoktatás az iskolában, az egyház szerepe a közéletben). Ezt a három csoportot egyenként adom hozzá, így megvizsgálhatom a hatásukat, mint magyarázó változók sorának a hatását.

A regressziók a teljes adatbázist felhasználják azon hatás felméréséhez, amit Dancygier és Saunders egy bevándorlókról szóló hasonló tanulmányban⁴⁵ az *önkiválasztás hipotézise*ként fogalmazott meg, és amely a migránsok és a nem elvándorló népesség közötti véleményeltéréseket méri. Ez a

⁴⁵ Dancygier–Saunders: i. m. 967.

hipotézis azokat az inherens különbségeket magyarázza, amelyek a migránsok és nem migránsok eltérő élettapasztalataiból származhatnak.

Az adatok

A tanulmány célja, hogy megtalálja az összefüggést a választási részvétel és a választási eredmények, valamint az emigránsok politikai programokkal kapcsolatos preferenciáira vonatkozó információk között, a választási tanácsadói alkalmazásból (a továbbiakban: alkalmazás) nyert adatok segítségével. Az online forradalom szilárd alapot biztosított az ilyen jellegű alkalmazások fejlesztéséhez. Az eredetileg az 1990-es évek végén papíralapú tesztként⁴⁶ létrehozott alkalmazások mára már világszerte elterjedtek, felhasználók millió tájékozódnak ily módon a választási kampányok idején. Először Hollandiában vezették be, majd Svájcban és Németországban; ezek az alkalmazások mára szinte minden európai országban elterjedtek (kivételek ez alól Málta és Szlovénia).⁴⁷ Az applikációk a másodrendű választásokkor is hozzáférhetőek, lásd az EU Profiler és EUvox alkalmazásokat a 2009-es és 2014-es európai parlamenti választások során. Az alkalmazások olyan kampányeszközök, amelyek révén kiküszöbölhető a tájékoztatással járó költségek, személyre szabott tanácsadást nyújtanak, és a teljes körű tájékoztatás közegét szimulálják. Beépítik a kérdéskörökre leadott szavazatok növekvő fontosságát⁴⁸ Downs térmódelje⁴⁹ nyomán, ahol minden politikát egy bal–jobb tengelyen lehet elhelyezni.⁵⁰ Ahhoz, hogy a kérdéskörökre leadott szavazás releváns legyen, a szavazóknak világos kérdéskör-preferenciákkal kell rendelkezniük, a pártoknak versenyezniük kell ugyanazon politikai kérdések kapcsán,⁵¹ és a szavazóknak képeseknek kell lenniük állást

⁴⁶ Ruusuvirta, Outi: Much ado about nothing? Online voting advice applications in Finland. In L. Cedroni – D. Garzia (eds): *Voting advice applications in Europe. The State of the Art*. Scripta Web, Napoli, 2010, 47–77.; Gemenis, Kostas – Rosema, Martin: Voting advice applications and electoral turnout. *Electoral studies*, 2014, 36, 281–89.

⁴⁷ Garzia, Diego – Marschall, Stefan: Voting advice applications under review: the state of research. *International Journal of Electronic Governance*, 2012, 5(3), 203–22.

⁴⁸ Dalton, Russel J.: Political cleavages, issues, and electoral change. In L. LeDuc – R. G. Niemi – P. Norris (eds): *Comparing Democracies: Elections and voting in global perspective*. Sage, London, 1996, 319–42.; Franklin, Mark N. – Mackie, Thomas T. – Valen, Henry: *Electoral change: Responses to evolving social and attitudinal structures in Western countries*. ECPR Press, Colchester, 2009.

⁴⁹ Downs, Anthony: *An economic theory of democracy*. Harper and Row, New York, 1957.

⁵⁰ Cedroni–Garzia: i. m.

⁵¹ Verba, Sidney – Nie, Norman H.: *Participation in America: Political democracy and social equality*. Harper and Row, New York, 1972.

foglalni a pártok állásfoglalásával összefüggésben.⁵² A választási tanácsadói alkalmazások hozzásegítik a választókat, hogy tájékozottabb döntéseket hozzanak politikai preferenciáik vonatkozásában, csökkentik a tájékoztatás költségeit azzal, hogy bemutatják a választóknak a pártok állásfoglalását kiemelt politikai kérdésekben, egy algoritmus alapján összehasonlítják a felhasználó pozícióját a pártokéval, és bemutatnak a felhasználónak egy rangsorolt, a közelítési logika mentén felállított pártlistát.⁵³ Internetes felmérési eszközként az alkalmazás nyújtotta adatok minőségén ronthat az általános felmérési hiba, amely származhat lefedettségi hibából, mintavételi hibából, válaszmaradási hibából és mérési hibából.⁵⁴ Lefedettségi hiba akkor lép fel, amikor a lakosság egy részét nem lehet bevonni a mintába; a választási tanácsadói applikációk esetében ez az internethasználatra függ össze, egész pontosan az internet-hozzáférési aránnyal és az internethasználatra. A mintavételi hiba a minta alapján egy bizonyos mennyiség becslésében adódó pontatlanságot jelenti, amikor nem vonható be a teljes populáció; ez esetben a mintavételi hiba azzal a részrehajlással függ össze, amely arra indítja a felhasználókat, hogy egyáltalán használják az alkalmazást. A válaszadás-elmaradási hiba akkor fordul elő, amikor a felhasználók nem válaszolnak megadott kérdésekre; ez akkor észrevehető, ha összevetjük más felhasználók válaszaival. A mérési hiba akkor lép fel, amikor a felhasználók által megadott válaszok hibásak vagy pontatlanok.⁵⁵

Noha rendkívül költséghatékony, az ilyen típusú adatok használatát érték kritikák. Ez az applikáció által generált adatok torzításának tulajdonítható. Az egyik legfontosabb ellentmondás, amelyet az alkalmazás vizsgálatakor tudatosítanunk kell, az, hogy az adatok nem reprezentatívak az átfogó értelemben vett lakosságra nézve. Pontosabban az adatok inkább a fiatal, magasabban képzett,⁵⁶ városi, inkább baloldali beállítottságú⁵⁷ la-

⁵² Butler, David – Stokes, Donald: *Political Change in Britain*. 1st ed. Macmillan, London, 1969.

⁵³ Cedroni–Garzia: i. m.

⁵⁴ Millar, Morgan M. – Dillman, Don A.: Improving response to Web and mixed-mode surveys. *Public Opinion Quarterly* 2011, 75(2), 249–269; Andreadis, Ioannis: Data Quality and Data Cleaning. In Garzia, D. – Marschall, S. (eds): *Matching Voters with Parties and Candidates. Voting Advice Applications in Comparative Perspective*. ECPR Press, Colchester, 2014, 79–93.

⁵⁵ Andreadis: i. m.

⁵⁶ Marschall Stefan – Schultze, Martin: Voting advice applications and their effect on voter turnout: the case of the German Wahl-o-mat. *International Journal of Electronic Governance*, 2012, 5(3), 349–66.

⁵⁷ Mendez, Fernando – Wheatley, Jonathan: Using VAA-generated data for mapping partisan supporters in the ideological space in matching voters to parties and candidates. In Garzia–Marschall: i. m. 161–74.

kosság vonatkozásában reprezentatívak. Egy további torzítást okoz a nemi megoszlás, a válaszadók kétharmada ugyanis férfi.⁵⁸

A 2014-es elnökválasztásra indított romániai Votulmeu.com applikáció 18 000 felhasználót számlált. Az adatok tisztítása után 10 039 felhasználó maradt, akik közül 956-on nyilatkozták azt, hogy külföldön szavaznak. A nyilvánvaló korlátozottságuk ellenére ezek az adatok lehetőséget nyújtanak arra, hogy bepillantást nyerjünk a romániai emigránsok kérdéskörök iránti preferenciáiba. Azaz az applikáció egyedi lehetőséget jelent, hogy hozzáférjünk egy olyan populációhoz, amely a felmérésekben gyakran nem jelenik meg. Jóllehet egyes kutatási intézetek, mint a CURS vagy a Metromedia Transylvania végzett felméréseket a külföldön élő romániai migránsokról, ezek a felmérések nem tartalmazznak információkat a szavazási habitusukkal és politikaiprogram-preferenciáikkal kapcsolatban. A romániai migránsokat is bevonó felméréseket találhatunk a Careja és Emmenegger-tanulmány alapján az Eurobarometer-adatok vizsgálatával is.⁵⁹ Ez azonban nem bizonyult sikeres megoldásnak, mivel a 2014-es Eurobarometer felmérés során rendkívül kis számú, külföldön élő állampolgár vallotta magát romániai származásúnak. Ha nincs pontos képünk a romániai emigráns népségről, rendkívül nehéz felmérni annak a román szavazási tanácsadói applikációt használó 956 román csoportjának a reprezentatív voltát, akik azt nyilatkozták, hogy külföldön szavaznak. A 2014-es applikáció felhasználói egyetemi végzettséggel rendelkező fiatalok. Következésképpen ezeknek az adatoknak az értelmezése során mindvégig tekintettel kell lenni erre a komoly behatároltságra.

A romániai emigránsok politikai preferenciái

A 2014-es elnökválasztások második fordulójában Klaus Iohannis a migráns szavazatok 89,73%-át kapta, azaz a 377 651 szavazatból 338 873-at. Ez a migránsok körében elért többségi szavazat segítette őt hozzá az elnöki mandátum megszerzéséhez. Iohannis szinte háromszor annyi szavazatot kapott, mint az előző elnök, Traian Băsescu (115 831).

Nem meglepő, hogy Iohannis népszerű volt a diaszpóra körében. A jobbközép pártok jelöltjei rendszerint jobban teljesítenek, mint a baloldali jelöltek. Ez az állítás igaz a cseh és a lengyel diaszpórára is.⁶⁰ Az 1. táblázat a romániai diaszpóra szavazatait mutatja be 2007-től kezdődően. A főbb

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Careja–Emmenegger: i. m.

⁶⁰ Doyle, Orla – Fidrmuc, Jan: *Voice of the Diaspora: An Analysis of Migrant Voting Behavior*. Working Paper: Center for European Integration Studies, University of Bonn, 2005.

romániai politikai pártokra leadott szavazat aránya figyelemreméltó következetességet mutat. A PD-L (Demokrata Liberális Párt), a PNL (Nemzeti Liberális Párt), az ARD (Igaz Románia Szövetség) 2012-ig megszerezte a szavazatok többségét. Azóta az újabb pártok és jelöltjeik népszerűsége növekszik a diaszpóra körében. A 2014-es európai parlamenti választásokon a diaszpóra körében a PMP (Népi Mozgalom Párt) nyerte meg a választásokat az érvényesen leadott szavazatok 28,63%-ával.

1. táblázat A romániai diaszpóra választási preferenciái (érvényes szavazatok százaléka)

		PSD	PD-L	PNL	RMDSZ	USL	ARD	USR	ALDE	PMP	Egyéb
2007	Európai Parlament	8,84	44,10	10,31	2,78						33,97
2008	Képviselőház	15,17	46,52	21,22	4,21						12,87
2008	Szenátus	13,23	46,46	23,52	5,12						11,67
2009	Európai Parlament	14,87	37,13	15,68	7,16						25,16
2009	Elnök (1. forduló)	12,41	56,05	17,43	1,06						13,05
2009	Elnök (2. forduló)	21,14	78,86								
2012	Képviselőház				1,89	27,32	27,27				43,52
2012	Szenátus				1,53	28,37	39,46				30,64
2014	Európai Parlament	11,05	15,71	8,63	1,22						63,39
2014	Elnök (1. forduló)	15,90		46,17	0,54						37,39
2014	Elnök (2. forduló)	10,26		89,73							
2016	Képviselőház	9,95		25,93	2,34			28,87	2,87	23,18	6,86
2016	Szenátus	9,96		26,09	2,36			29,18	2,96	23,82	5,63

Forrás: saját szerkesztés

A 2014-es elnökválasztásokkor Monica Macovei független jelölt lett a harmadik (24 342 szavazattal), rögtön Victor Ponta után (25 466 szavazat), megelőzve Elena Udreát (15 656 szavazat). Ha van is tehát egy elmozdulás a diaszpóra választói viselkedésében az új pártok irányába, ez az elmozdulás a jobbközép ideológiai térben marad. A PSD sohasem nyerte meg a diaszpóra szavazatainak több mint egyötödét.

Nem meglepő módon a diaszpóra körében a választások első fordulójában Iohannis szerezte meg a szavazatok többségét, 46%-ot. Romániában viszont a többségi szavazatokat Victor Ponta nyerte meg, 10% előnye volt Iohannisszal szemben. A második fordulóban a Ponta által szerzett további öt százalékhöz képest Iohannis 14%-kal növelte az előnyét. A diaszpórában a Iohannis által elért szavazatok 43%-kal nőttek, míg a Ponta százalékaránya 5-tel csökkent. A Iohannisra leadott szavazatok száma kétszerese volt a Bănescu 2009-ben leadott szavazatoknak. Ez az eredmény nem feltétlenül jelenti azt, hogy még a Ponta szavazói is átszavaztak volna Iohannisra.

Annak is lehet a következménye, hogy a részvétel a második fordulóban az elsőhöz képest több mint kétszeres volt. A részvétel pedig azért is nőhetett meg, mert a diaszpóra számított arra, hogy lesz második forduló, és az utazási nehézségek miatt sokan dönthettek úgy, hogy majd csak a második fordulóban szavaznak. Sokkal valószínűbb tehát, hogy Iohannis támogatottsága inkább a második fordulóban bekapcsolódó új szavazóknak köszönhetően nőtt meg. A földrajzi vizsgálat felesleges lehet, ha látni akarjuk, hogy honnan érkeztek a Iohannisra leadott szavazatok. A 2009-es választások óta meg lehet vizsgálni az országos szintű választási eredményeket azon román állampolgárok szerint, akik Románia határain kívül adták le a szavazatukat. Iohannis támogatottsága egyformán erős volt mindenhol a világon. Basescu 2009-es eredményeivel összevetve Iohannis 89 országban nyert azon 95 ország közül, ahol van szavazókerület román állampolgárok számára. Iohannis Észak-Koreában (egy ellenszavazatnak köszönhetően a 7 leadott szavazat közül) és Brazíliában (3 szavazattal) veszített Victor Pontával szemben, Kubában Monica Macovei javára (a 22 leadott szavazatból 1 szavazattal) és nem meglepő módon Magyarországon, Kelemen Hunorral szemben. Ugyanannyi szavazatot kapott, mint Ponta és Macovei (5) Angolában, és Victor Pontával megegyező számú szavazatot kapott (5) Örményországban. A második körben Iohannis 93 országban nyert a 94 közül, ahol román állampolgárok szavaztak. Klaus Iohannis Palesztinában veszített egy szavazattal Victor Ponta ellen, ahol Ponta 10, Iohannis pedig 9 szavazatot kapott. 27 országban Iohannis a szavazatok több mint 90%-át nyerte el. Ezek között vannak azok az országok, ahol nagyszámú romániai migráns él. Ide tartozik Spanyolország, az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Németország, Franciaország, Kanada, Írország és Ausztria. Olaszországban a szavazatok 88%-át kapta. Iohannis győzelme a romániai migránsok körében elsöprő volt. Ahhoz, hogy jobban megértsük Iohannis első körben elért támogatottságának a változását, átfogóbb elemzésre van szükség.

Mivel a migránsok, különösen a romániai migránsok 2014-es politikai preferenciáiról rendkívül korlátozott felmérések állnak rendelkezésre, úgy döntöttem, hogy felhasználok a Votulmeu.com szavazói tanácsadói applikáció adatait. A 10 039 választóból 965 személyt tudtam azonosítani, akik azt nyilatkozták, hogy külföldön szavaznak. Ezek az adatok nem képeznek reprezentatív mintát a romániai migránsokról. A nyilatkozatuk szerint külföldön szavazó felhasználók több mint 70%-a egyetemi végzettséggel rendelkezik, és több mint fele végzett posztgraduális képzést. A csoport fele férfi. A 2. táblázat a választási eredményeket az applikáció felhasználóinak a választói szándékával veti össze. Victor Ponta szavazói nagymértékben alulreprezentáltak, míg Monica Macovei támogatói felülreprezentáltak.

2. táblázat Az alkalmazás felhasználóinak szavazási szándéka a választási eredményekkel összevetve

Szavazási szándék	Alkalmazás		2014-es választási eredmények, első forduló	
	migránsok	nem migránsok	migránsok	összes szavazó
Klaus Iohannis	32,5	41,3	46,17	30,37
Victor Ponta	1,6	4,6	15,9	40,44
Monica Macovei	54,8	37,1	15,2	4,44
Mások	11,1	17,0	22,73	24,75

Forrás: saját szerkesztés

Következő lépésként, a dimenziócsökkentés technikáját alkalmazva, a harminc állításból kiválasztottunk nyolc kérdéskört, amelyek egy gazdasági és egy jogkiterjesztési dimenziót alkotnak (3. táblázat).

3. táblázat A Mokken-skála alkalmazásával azonosított releváns dimenziók (olyan tételek, amelyeknek nagyobb a homogenitáskoefficiense, mint 0,3, a skálázható tételek küszöbértéke)

Gazdaság	0,365
A szabad gazdasági verseny által az egészségügyi rendszer jobban működik.	0,340
Csökkenteni kell a közalkalmazottak számát.	0,363
Az államnak a lehető legkisebb mértékben kell beavatkoznia a gazdaságba.	0,391
Társadalom	0,426
A homoszexuális pároknak ugyanolyan jogokat kell biztosítani, mint a heteroszexuális pároknak.	0,442
Legálissá kell tenni a marihuána, mint szabadidős drog használatát.	0,394
Biztosítani kell a nőknek a jogot, hogy döntsenek az abortusszal kapcsolatos kérdésekben.	0,423
A vallást kötelező tantárggyá kell tenni az állami iskolákban.	0,448
Az államnak kiemelt státuszt kell biztosítania az ortodox egyház számára.	0,421

Vasilis Manavopoulos által végzett Mokken-elemzés – vmanavopoulos@gmail.com

Forrás: saját szerkesztés

A következőkben összehasonlítottam az alkalmazás külföldön szavazó felhasználóinak a preferenciáit a belföldön szavazók preferenciáival. Az adatok a migránsok liberális politikák iránti preferenciáját támasztják alá (4. táblázat). A gazdasági kérdések terén a migráns felhasználók, a nem migráns felhasználókhöz hasonlóan a piacpárti gazdaságot támogatják. A jogok kiterjesztése tekintetében a migránsok nagyobb arányban támogatják a melegjogokat (19%-kal többen) és a szabad választást (7%-kal több), míg a nem migránsok inkább támogatják a vallásoktatást az állami iskolákban (7%-kal többen).

4. táblázat A migránsok és nem migránsok politikai preferenciái adott kérdések kapcsán (egyvetértők hányada)

Gazdaság	migránsok	nem migránsok	Gamma
A szabad gazdasági verseny révén az egészségügyi rendszer jobban működik.	57,2	60,3	-.026
Csökkenteni kell a közalkalmazottak számát.	65,8	65,5	-.043
Az államnak a lehető legkisebb mértékben kell beavatkoznia a gazdaságba.	50,6	55,1	-.046
Társadalom			
A homoszexuális pároknak ugyanolyan jogokat kell biztosítani, mint a heteroszexuális pároknak.	74,6	55,6	.339***
Legálissá kell tenni a marihuána, mint szabadidős drog használatát.	49,9	41,6	.162**
Biztosítani kell a nőknek a jogot, hogy döntsenek az abortusszal kapcsolatos kérdésekben.	91,1	84,6	.309***
A vallást kötelező tantárggyá kell tenni az állami iskolákban.	9,3	16,3	-.259***
Az államnak kiemelt státuszt kell biztosítania az ortodox egyház számára.	3,2	4,7	-.189***

* = $p < .05$; ** = $p < .01$; *** = $p < .001$

Forrás: saját szerkesztés

A következő lépésben teszteltem ezen politikai preferenciák hatását a választói döntésre. Ugyanakkor azt is szerettem volna megtudni, hogy a migráns létmód hatással van-e a választói döntésre. Az alkalmazás több szociodemográfiai és politikai preferenciával kapcsolatos kérdést tartalmazott, mint például a múltbeli választói magatartás, politikai érdeklődés, szavazói szándék, bal- vagy jobboldali politikai orientáció, és az okok valamely elnökjelölt melletti döntésben. A binomiális logisztikai regresszió segítségével teszteltem három olyan kategóriát, amely meghatározhatja a Iohannis és a Macovei melletti szavazatot – ők voltak a legnépszerűbb elnökjelöltek –, ezek: szociodemográfiai változók, politikai változók és bizonyos kérdésekkel kapcsolatos attitűdök. Hozzáadtam egy indikátorváltozót, hogy megtudjam, a migránslétmód hatással van-e a szavazói preferenciára, és az kihathat-e más lehetséges tényezőkre (5. és 6. táblázat)

5. táblázat A Iohannis melletti szavazást meghatározó tényezők az alkalmazás használói esetében

Függő változó: Iohannisra leadott szavazat (logisztikus becslések b)			
Kor	.008**	.008**	-.014
Férfi	.060	.063	.119
Képzettség	-.200**	-.198**	-.196
Migráns	-.393**	-.442**	-.021
Politikai érdeklődés		-.185**	-.016
Múltbeli választási részvétel		-.195**	-.171
Jelölt kiválasztása/program alapján			-.936***

GAL/TAN			.101
Bal–jobb			1.052***
Magán egészségügy			-.067
Közsféra csökkentése			-.277
Piacgazdaság			-.491*
Melegjogok			-.405
Marihuánahasználat			.137
Abortuszpárti			-.379
Vallás az iskolában			-.006
Egyházpárti			1.113*
Konstans	-16.500*** (5.282)	-14.530*** (5.857)	27.632 (16.072)
Nagelkerke R ²	.011	.017	.113

N = 10039 * = p < .05; ** = p < .01; *** = p < .001

Forrás: saját szerkesztés

Az eredmények azt mutatják, hogy amint beiktatjuk a különböző témákban való állásfoglalást a modellbe, a migráció hatása eltűnik mind a Iohannis-, mind a Macovei-szavazók esetében. Az adatok statisztikai összefüggést mutatnak Iohannis támogatása és a jobbközép ideológiai beállítódás között, valamint az ortodox egyháznak tulajdonított szerep alacsony voltára utalnak (5. táblázat). A következőkben a Macovei-re leadott szavazatelőjelző (prediktor) változóit mértem (6. táblázat).

6. táblázat A Macovei melletti szavazást meghatározó tényezők az alkalmazás használói esetében

Függő változó: Macovei-ra leadott szavazat (logisztikus becslések)			
Kor	.018***	.018***	.043***
Férfi	-.204***	-.172**	-.166
Képzettség	.615***	.641***	.797***
Migráns	.647***	.598***	.317
Politikai érdeklődés		.175*	-.094
Múltbeli választási részvétel		-.253***	.058
Jelölt kiválasztása/program alapján			1.088***
GAL/TAN			.065
Bal–jobb			-.292
Magánegészségügy			.119
Közsféra csökkentése			.928**
Piacgazdaság			.939***
Melegjogok			.500*
Marihuánahasználat			.040

Abortuszpárti			.604
Vallás az iskolában			1.122**
Egyházpárti			.250
Konstans	-38.623*** (5.601)	-37.824*** (6.222)	-95.749 (18.307)
Nagelkerke R ²	.042	.049	.281

N = 10039 * = $p < .05$; ** = $p < .01$; *** = $p < .001$

Forrás: saját szerkesztés

Macovei-t azok a felhasználók választják, akik az elvei miatt választják, piacpártiak, támogatják a közsféra lecsökkentését és a melegjogokat, és nem értenek egyet a vallás bevezetésével az iskolákba. Tanult és fiatal választókról van szó. A migránstapasztalat hatása megszűnik, amint a statisztikai modellbe bekerül a különböző kérdésekkel szembeni attitűd.

Következtetés

A romániai elnökválasztások sajátos eseménnyé kezdenek válni a romániai emigránsok számára. A 2009-es elnökválasztásokkor járultak az urnák elé a legnagyobb számban a romániai migránsok (1. ábra). 2014-ben ez a szám több mint kétszeresére nőtt. Ez volt a második alkalom, hogy a román diaszpóraszavazatok döntő módon befolyásolták az elnökválasztás végkimenetelét.

A tanulmány a migránsok politikai preferenciáit vizsgálta a választási eredmények és külföldön szavazni szándékozó romániai választói tanácsadó alkalmazás-felhasználók csoportjának az elemzésével. A választási eredmények azt mutatják, hogy az emigránsok a reformokat szorgalmazó pártokra szavaznak, és 2012 óta az új politikai pártokat is preferálják. A migránsok választási preferenciái eltérnek a nem migránsokéitól.

Több migráns támogatja a melegjogi szervezeteket, a vallás iskolai szerepének csökkentését és az abortuszt. Az eltérések statisztikailag szignifikánsak. Ezek az attitűdök mind a migránsok, mind a nem migránsok esetében Iohannis és Macovei támogatását eredményezik.

Ideális esetben tekintetbe kell vennem a külföldön eltöltött éveket, a hazatérési tendenciát, a jövedelemszintet, a munkahelyi státuszt, a médiához való hozzáférést, az integrációt a befogadó országba és a befogadó ország értékrendjének a befolyását. A romániai migránsok politikai befolyása megnőtt a politikai érdeklődés hiánya és a szavazatleadás nehézségei ellenére, és a szoros választási versenyben döntőnek bizonyul.

Egy érdekes megállapítás, hogy a migráns felhasználók hajlamosabbak nyitottabbnak lenni a melegjogokkal és az abortuszhoz való joggal szem-

ben, és elutasítják a vallás iskolai szerepét. Feltételezhető-e, hogy a külföldön élő románok magukévá tették a befogadó ország értékeit és gyakorlatait? A tény, hogy az emigránsok stabil democráciákban élnek, befolyásolta-e a Iohannist és Macovei-t támogató magatartásukat? Feltételezhető, hogy az emigránsok nemcsak a gazdasági reformok katalizátorai, de cselekedeteiket a politikai preferenciáik határozzák meg. Ugyanakkor még valószínűbb az is, hogy a reformpártiak a külföldön élés mellett döntenek, külföldön pedig a választói mozgósítás hajtóerői. A vizsgálataim szerint ezek az egyének nem sokban különböznek a reformpárti, nem kivándorolt felhasználóktól. Jobb minőségű felmérésekre van szükség ahhoz, hogy feltárjuk a kapcsolatot a személyes külföldi tapasztalat és a demokratizálódó országokban reformokat és változást ígérő politikai pártok támogatása között.

Melléklet

Független változók

Szociodemográfiai változók

Migráns: ennek a változónak a kódja 2, ha a válaszadó azt nyilatkozta, hogy külföldön fog szavazni, és 1, ha nem.

Életkor: a válaszadó születési éve.

Nem: kétértékű változó, nők esetében 2-es kód, férfiak esetében 1.

Képzettség: kétértékű változóvá alakított sorrendi változó, ahol 2 az egyetemi és posztgraduális végzettséggel (BA, MA, PhD) rendelkező válaszadókat, 1 a legfeljebb érettségivel rendelkező válaszadókat jelöli.

Politikai változók

Politikai érdeklődés: kétértékű változóvá alakított sorrendi változó, ahol 2 jelentése „Nagyon érdekel” és „Bizonyos mértékben érdekel”, az 1 jelentése pedig „Alig érdekel” és „Egyáltalán nem érdekel”.

Múltbeli választási részvétel: kétértékű változóvá alakított sorrendi változó, ahol 2 azokat a személyeket jelöli, akik a múltban szavaztak, 1 pedig azokat, akik nem.

Kérdéskörök szerinti változók

Jelöltválasztás/program szerint: a „Mi a legfőbb oka, hogy ezt a jelöltet választotta?” kérdésre adott újrakódolt válasz. Sorrendi változó, kétértékű változóvá alakítva, ahol 2 „a jelölt gondolatai közel állnak hozzám” választ, 1 pedig a következő válaszokat jelöli: „kompetensebb”, „támogatja a hozzám hasonló embereket”, „a barátom és családom ezt a jelöltet támogatta”, „tetszik nekem ez a jelölt”, „a jelölt pártjával azonosulok”, „más okból”, „nem fogok szavazni”.

GAL/TAN: 0-tól 10-ig terjedő sorrendi változó. 0 a liberálist, 10 a konzervatívát jelöli. Kétértékű változóvá alakítottuk, amely a jobbközép szavazatait mérte. 2 azokat jelöli, akik 0 és 4 közötti pozíciót választottak, a többi az 1 jelöli.

Bal–jobb: 0-tól 10-ig terjedő sorrendi változó. 0 a teljes állami irányítást jelöli, a 10 a teljes liberalizmust a gazdaságban. Kétértékű változóvá alakítottuk, amely a jobbközép szavazatait mérte. 2 azokat jelöli, akik 6 és 10 közötti pozíciót választottak, a többi az 1 jelöli.

Magánegészségügyi ellátás: a válaszadók egyetértése a következő állítással: „Az egészségügyi rendszer jobban működik, ha szabad gazdasági

verseny van.” Sorrendi változó kétértékűvé alakítva, ahol 2 az állítással való egyetértést jelenti.

Közszféra csökkentése: a válaszadók egyetértése a következő állítással: „Csökkenteni kell a közalkalmazottak számát.” Sorrendi változó kétértékűvé alakítva, ahol 2 az állítással való egyetértést jelenti.

Piacgazdaság: a válaszadók egyetértése a következő állítással: „Az államnak a lehető legkevesebbet kell beavatkoznia a gazdaságba.” Sorrendi változó kétértékűvé alakítva, ahol 2 az állítással való egyetértést jelenti.

Melegjogok: a válaszadók egyetértése a következő állítással: „A homoszexuális pároknak ugyanolyan jogokat kell biztosítani, mint a heteroszexuális pároknak.” Sorrendi változó kétértékűvé alakítva, ahol 2 az állítással való egyetértést jelenti.

Marihuánahasználat: a válaszadók egyetértése a következő állítással: „Legálissá kell tenni a marihuána, mint szabadidős drog fogyasztását.” Sorrendi változó kétértékűvé alakítva, ahol 2 az állítással való egyetértést jelenti.

Vallás az iskolában: a válaszadók egyetértése a következő állítással: „A vallást kötelező tantárggyá kell tenni az iskolában.” Sorrendi változó kétértékűvé alakítva, ahol 2 az állítással való egyetértést jelenti.

Egyházpárti: a válaszadók egyetértése a következő állítással: „Az államnak privilegizált státuszt kell biztosítania az ortodox egyház számára.” Sorrendi változó kétértékűvé alakítva, ahol 2 az állítással való egyetértést jelenti.

Kérdések jegyzéke

1. Románia soha ne vezesse be az eurót.
2. Az EU-nak legyen közös külpolitikája.
3. Az EU vezessen be gazdasági szankciókat Oroszországgal szemben.
4. A nemzetközi partnereknek (EU és Egyesült Államok) joga van beavatkozni Románia belügyeibe, ha úgy gondolják, hogy veszélyben van a demokrácia.
5. A Kínához való közeledés előnyös lenne Románia számára.
6. A szabad piaci verseny fokozza az egészségügyi rendszer hatékonyságát.
7. Csökkenteni kell a közalkalmazottak számát.
8. Az államnak a lehető legkevesebbet kell beavatkoznia a gazdaságba.
9. A szociális biztonsági ellátások csökkentése szükségszerű intézkedés.
10. Csökkenteni kell az állampolgárokra rótt jövedelemadót.

11. A külföldi pénzintézményektől, például IMF-től vett kölcsönök válsághelyzetben jó megoldást jelentenek.
12. A román államnak engedélyeznie kell, hogy a kanadai Gabriel Resources vállalat folytassa a bányászati kitermelést Verespatakon.
13. A homoszexuális pároknak ugyanolyan jogokat kell biztosítani, mint a heteroszexuális pároknak.
14. Legálissá kell tenni a marihuána, mint szabadidős drog fogyasztását.
15. A nőknek lehetővé kell tenni, hogy szabadon döntsenek az abortusz témájában.
16. A vallást kötelező tantárggyá kell tenni az iskolában.
17. Vissza kell vezetni a halálbüntetést a legsúlyosabb bűntények esetében.
18. Jelenleg az ügyészeknek túl nagy hatalmuk van az állampolgárok kivizsgálásában.
19. A titkosszolgálat beépített ügynökeinek a jelenléte a fontos állami közintézményekben előnyt jelent a nemzetbiztonságra nézve.
20. A bevándorlóknak alkalmazkodniuk kell a román értékekhez és kultúrához.
21. Romániának szorgalmaznia kell a Moldovai Köztársasággal való egyesülést.
22. A közigazgatási reformnak ki kell terjednie egy autonóm magyar régió létrehozására is.
23. A kisebbségeknek jogot kell biztosítani a kizárólag anyanyelvükön való oktatáshoz.
24. Az államnak privilegizált státuszt kell biztosítania az ortodox egyház számára.
25. Az elnöknek román nemzetiségűnek kell lennie.
26. Be kell tiltani az etnikai alapon szerveződött politikai pártokat.
27. A román parlamentnek kétkamarásnak kell maradnia.
28. A polgármesterek válthassanak párttagságot mandátumuk elvesztése nélkül.
29. A nép ügyvédjét az állampolgároknak kell választaniuk.
30. Romániában be kell vezetni a postai úton leadott szavazást.

Romániának szorgalmaznia kell a Moldovai Köztársasággal való egyesülést.

		Gyakoriság	Százalék	Érvényes százalék	Kumulatív százalék
Érvényes	Egyáltalán nem értek egyet	121	10,9	10,9	10,9
	Nem értek egyet	99	8,9	8,9	19,8
	Egyik sem	238	21,4	21,4	41,2
	Egyetértek	219	19,7	19,7	60,9
	Teljesen egyetértek	307	27,6	27,6	88,5
	Nem tudom	113	10,2	10,2	98,7
	Nincs válasz	15	1,3	1,3	100,0
	Összesen	1112	100,0	100,0	

Romániának szorgalmaznia kell a Moldovai Köztársasággal való egyesülést.

		Gyakoriság	Százalék	Érvényes százalék	Kumulatív százalék
Érvényes	Teljesen egyetértek	1312	13,1	13,4	13,4
	Egyetértek	2279	22,7	23,3	36,7
	Egyik sem	2784	27,7	28,5	65,2
	Nem értek egyet	1968	19,6	20,1	85,3
	Egyáltalán nem értek egyet	1434	14,3	14,7	100,0
	Összesen	9777	97,4	100,0	
Hiányzó	Nincs véleményem	262	2,6		
Összesen		10 039	100,0		

Romániának szorgalmaznia kell a Moldovai Köztársasággal való egyesülést.

Migráns versus nem migráns		Gyakoriság	Százalék	Érvényes százalék	Kumulatív százalék	
.	Érvényes	Teljesen egyetértek	35	13,4	14,1	14,1
		Egyetértek	63	24,0	25,4	39,5
		Egyik sem	71	27,1	28,6	68,1
		Nem értek egyet	50	19,1	20,2	88,3
		Egyáltalán nem értek egyet	29	11,1	11,7	100,0
		Összesen	248	94,7	100,0	
Hiányzó	Nincs véleményem	14	5,3			
Összesen		262	100,0			
.00	Érvényes	Teljesen egyetértek	1142	13,0	13,3	13,3
		Egyetértek	2019	22,9	23,5	36,8
		Egyik sem	2424	27,5	28,2	65,1
		Nem értek egyet	1724	19,6	20,1	85,2
		Egyáltalán nem értek egyet	1274	14,5	14,8	100,0
		Összesen	8583	97,4	100,0	
Hiányzó	Nincs véleményem	229	2,6			
Összesen		8812	100,0			

1.00	Érvényes	Teljesen egyetértek	135	14,0	14,3	14,3
		Egyetértek	197	20,4	20,8	35,1
		Egyik sem	289	29,9	30,5	65,6
		Nem értek egyet	194	20,1	20,5	86,2
		Egyáltalán nem értek egyet	131	13,6	13,8	100,0
		Összesen	946	98,0	100,0	
	Hiányzó	Nincs véleményem	19	2,0		
	Összesen		965	100,0		

Fordította: Incze Éva